

dskre

SAKSBEHANDLER

Bjørn-Håkon Eketuft Rygh

Isa Trøim

VÅR REF.

07/02936-25

Ark. P - Plansaker

237,240,243 Tysvær kom. _ Ro

0915750-7

INNVALGSTELEFON

98228715

DERES DATO

VÅR DATO

19.10.2010

TELEFAX

+47 22 94 04 04

postmottak@ra.no

www.riksantikvaren.no

Kulturhistorisk museum
Universitetet i Oslo
Postboks 6762 St. Olavs plass
0130 OSLO

SKANNET

Att: Professor dr. philos. Dagfinn Skre

INNVLGELSE AV SØKNAD OM DISPENSASJON, JF.
KULTURMINNELOVEN § 8 FØRSTE LEDD. KONGSGÅRDSPROSJEKTET
AVALDSNES, AVALDSNES, GNR. 86, BNR. 1 OG GNR. 86, BNR. 55,
KARMØY KOMMUNE, ROGALAND

Vi viser til brev fra Kulturhistorisk museum av 4. mars 2010 med revidert utgravningsplan, som svar på Riksantikvarens brev av 18. mars 2009 vedrørende søknad fra Dagfinn Skre av 3. desember 2008 om å granske automatisk fredete kulturminner på Avaldsnes, gnr. 86, bnr. 1 og gnr. 86, bnr. 55, Karmøy kommune. Videre vises det til tilrådinge fra Rogaland fylkeskommune (RFK) datert 19. desember 2008 og 16. februar 2009, og faglige uttalelser fra Arkeologisk museum ved Universitetet i Stavanger (AM) datert 24. februar 2009 og 3. august 2010. Det vises også til møte med prosjektleder professor dr. philos Dagfinn Skre hos Riksantikvaren den 13. oktober 2010 samt annen korrespondanse og kontakt i saken.

Tiltaket vil berøre graver, bosetnings-/aktivitetsspor og nausttufter, som er automatisk fredet i medhold av lov om kulturminner av 1978 nr. 50 (kml) § 4 første ledd litra a, d og j. Saken er oversendt og behandles som en søknad om dispensasjon etter lov om kulturminner (kml) § 8 første ledd, da forskningsgravninger gjennomført av andre enn rette myndighet i forhold til faglig og geografisk ansvarsfordeling ikke bare kan meldes i hht. kml. § 11 første ledd bokstav b.

Riksantikvaren vil innledningsvis bemerke at gjeldende forskningssøknad har reist en del viktige overordnede og prinsipielle arkeologifaglige og juridiske problemstillinger som det har tatt lang tid å avklare i direktoratet. Vi beklager at saken har tatt tid.

Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes

Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes er et forskningsprosjekt der en stor arkeologisk utgravning på Avaldsnes er den sentrale aktiviteten. Prosjektet er nå organisert ved Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo, og ledes av professor dr. philos Dagfinn Skre som er fast ansatt ved denne institusjonen.

Postadresse:

Riksantikvaren
Dronningens gate 13
Postboks 8196 Dep
0034 Oslo
Tlf. 22 94 04 00

Besøksadresser:

Distriktskontor Øst
Oslo
Dronningens gate 13

Distriktskontor Syd
Tønsberg
Nedre Langgate 30 D

Distriktskontor Vest
Bergen
Dreggsallmenningen 3

Distriktskontor Nord
Trondheim
Kjøpmannsgata 25

A:30687

Formålet med prosjektet er å undersøke kongsgårdenes plass i det tidlige norske kongedømmet, og deres rolle i kongedømmets forhistorie gjennom det første årtusen e.Kr. Deler av prosjektet vil basere seg på eksisterende kildemateriale. Som én av fem kongsgårder i det tidligste norske kongedømmet, som er omtalt i skriftlige kilder, er kulturmiljøet på Avaldsnes valgt ut for å kartlegge og studere karakteristiske trekk for en kongsgård.

Prosjektets problemstillinger er i følge søknaden i samsvar med Kulturhistorisk museums vedtatte faglige prioriteringer og satsing på vikingtid, jf. museets *Gjennomføringsplan for faglig prioritering, 2009-2013*.

Utgravningsobjektene og arealene på Avaldsnes er valgt ut med bakgrunn i at de kan belyse sentrale problemstillinger i prosjektet.

Med delmålene for boplassutgravningen ønsker prosjektet å avklare bebyggelsens art og karakter, tunbeliggenhet samt identifisering av ulike funksjoner i bygninger og tunområder.

Delmålene for undersøkelser av gravminnene vil være å innhente informasjon om haugenes avgrensning og oppbygning, innhente informasjon som kan bidra til å tidfeste Kuhaugen, samle inn og sikre eventuelle gjenstandsfunn fra Flagghaugens haugsåle og undersøke eventuelle spor fra byggingen av Flagghaug og Kuhaugen eller eldre aktiviteter i bakken under haugene.

Delmålene for undersøkelsene av nausttuftene er å datere og avgrense nausttuftene på Glippe, lokalisere, verifisere, eventuelt å oppdatere og avgrense lignende forekomster på Fårøy og Glippe.

Beregnet omfang av undersøkelsene:

- Fjerning av overflatemasse på områdene 1, 2, 3 og 4 totalt beregnet til inntil 11.831 m² (ID 115870 og 14711). Prosjektet vil grave ut inntil 60 % av strukturene innenfor de avdekkede områdene etter de metoder som er beskrevet i prosjektets utgravningsplan.
- Utgravning av inntil 400m² av haugresten etter Flagghaugen (ID 34379)
- Utgravning av inntil 50m² fra foten av Kuhaugen (ID 34379) og inn til kjernerøysen.
- Utgravning av sjakter på inntil 10m² i hver (5) av de mulige nausttuftene som er registrert på Glippe og Fårøy (ID 44416 og 44417)

Utgravningene er planlagt gjennomført innenfor en toårsperiode med oppstart i 2011.

To utgravningsstrategier er planlagt benyttet ved undersøkelsen: I områder med høy struktur tetthet og kompleksitet vil det være nødvendig for tolkningsarbeidet å fjerne pløyselag og resente masser over større, sammenhengende flater. Utvalgte strukturer og deler av kulturlag vil bli undersøkt for å oppnå delmålene for boplassutgravningen. I områder med lav anleggstetthet vil det være tilstrekkelig å grave søkesjakter for å kartlegge strukturer utenfor og mellom mer sentrale tunområder. Sjaktene vil være ca. 3m brede. Sjaktningen vil bidra både til avgrensning av

tunområder og til å belyse eventuelle aktivitetsområder i tunområdenes utkant. I sjaktene vil prosjektet undersøke utvalgte strukturer og deler av kulturlag, for å oppnå delmålene for boplassutgravningen.

Prosjektet innbefatter også en bevaringsplan som har til formål å sikre bevaring av avdekkede og ikke-utgravde kulturminner på Avaldsnes, etter at prosjektets utgravningsfase er gjennomført.

Beskrivelse av kulturmiljøet Avaldsnes og berørte arkeologiske kulturminner

Avaldsnes ligger som et åpent kulturlandskap på et markant nes på vestsiden av Karmsundet. Området utgjør i dag det eneste større sammenhengende landbruksområdet mot Karmsundet, og er i liten grad berørt av større moderne inngrep som reduserer opplevelsen. Bebyggelsen på Avaldsnes har til alle tider ligget høyt og fritt, med godt utsyn over leia både mot syd og nord. Området byr også på naturlig gode havneforhold.

Høyest på neset ligger i dag Olavskirken, opprinnelig bygget på midten av 1200-tallet. Avaldsnes som kirkested og intensivt drevet prestegård i flere hundre år, har ved siden av handelsstedet Gloppe innvirket på de synlige arkeologiske kulturminnene både mht. antall og bevaringstilstand. Mange kulturminner er fjernet og skadet, men fortsatt finnes det synlige kulturminner som preger området og gir det stor tidsdybde. Restene av gravhaugen med de svært rike funnene fra eldre jernalder, Flagghaugen, ligger på nordsiden av kirken. På sørsiden av kirken ligger restene av Kjellerhaugen eller Kuhaugen, en stor gravhaug som har fått navnet sitt p.g.a. at den ble tatt i bruk til potetkjeller for prestegården på slutten av 1700-tallet. Bautasteinen "Jomfru Marias synål" står tett inntil og nord for kirken, og regnes som landets største (høyeste) kjente bautastein.

Bosetningens strategiske plassering langs Karmsundet med direkte forbindelse til sjøen har krevd tilgang til skip, og det er registrert flere nausttufter i området. Ved siden av de synlige førreformatoriske gravene, havneinstallasjonene og middelalderkirken er området rikt på bosetningsspor, graver og andre aktivitetsspor som ikke er synlige på dagens markoverflate. En del av disse kulturminnene ligger i dag i aktive landbruksområder, innenfor parkeringsarealer, i hager og under veier. Under dagens parkeringsplass er det også registrert deler av en lønngang som angivelig skal ha gått fra kjelleren på den gamle presteboligen til kirken.

Kulturmiljøet og flere av kulturminnene på Avaldsnes er i dag tilrettelagt med stier og skilting, og gjennom formidling knyttet til Nordvegen Historiesenter, et større informasjonsbygg som ligger i området.

Kulturminnene det søkes dispensasjon for består av graver, bosetningsspor og havneanlegg fra jern-/middelalder. Følgende blir delvis berørt:

Id 44416 - bosetning – aktivitetsområde på Bukkøy/Gloppe med tre registrerte tufter, to steinbrygger og et rektangulært innhegnet område som er omgitt av steinmur mot sjøen.

Id 44417 - bosetnings-aktivitetsområde med fire tufter, flere steinrekker og brygger på Bukkøy/Gloppe.

Id 34379 - de sentrale delene av middelalderkirkestedet Avaldsnes. Består av følgende registrerte kulturminner: en steinkirke, to bautasteiner, fundamenter etter en 8-kantet kirke eller tårn, rester etter "Flagghaugen" en gravhaug med funn fra yngre romertid, en gravhaug kalt "Kjellerhaugen" eller "Kuhaugen", en steinsatt lønngang og rester etter tidligere prestegårder- og prestegårdshage.

Id 115870 - de strukturer og funn som er påvist gjennom tidligere arkeologiske undersøkelser på Avaldsnes både i tilknytning til arealer på og ved Kongshaugen og på Gloppe. Kulturminnene består av ulike former for graver og steinlegninger, stolpehull og vegggrøfter etter hus, ildsteder, kokegroper og kulturlag. (Omfatter også id 14711, som ble undersøkt/registrert i 2005 av Arkeologisk museum.)

Rogaland fylkeskommune uttaler

Rogaland fylkeskommune tilrår i sine uttalelser av 19. desember 2008 og 16. februar 2009 at det gis dispensasjon for de automatisk fredete kulturminnene, som vil bli berørt av omsøkte forskningsprosjekt. Fylkeskommunen legger til grunn at samlet sett har Avaldsnes stor opplevelsesverdi, bl.a. på grunn av den variasjonen av kulturminner som finnes der i dag og deres beliggenhet i et godt skjøttet kulturlandskap. Opplevelsesverdien ligger i følge fylkeskommunen særlig i den historien som kan knyttes til Avaldsnes, bl.a. gjennom de rike gravfunnene fra Flagghaugen, omtalen i de skriftlige kildene og den stående middelalderkirken.

Prosjektets valg av utgravningsområder og objekter er i følge fylkeskommunen relevante for å belyse *Kongsårdsprosjektet Avaldsnes* sine problemstillinger. Det samme gjelder de utgravningsmetoder som er valgt. De anser at de omsøkte bosetningssporene isolert sett har begrenset opplevelsesverdi, og at denne verdien ikke vil bli ytterligere forringet ved en utgravning. Som følge av dagens virksomhet i området, bemerker fylkeskommunen at en del av de omsøkte bosetningssporene allerede er utsatt for erosjon og skade. På lengre sikt kan derfor informasjon og kunnskap som ligger i disse sporene, etter deres vurdering, gå tapt. Fylkeskommunen ser derfor på arkeologiske utgravninger som en måte å sikre disse kulturminneverdiene på før de forsvinner.

Rogaland fylkeskommune har ikke kommet med noen tilleggsuttalelse til den reviderte utgravningsplanen av 1. mars 2010, der omfang av avdekket areal med spor etter førreformatoriske aktivitets- og bosetningsspor er redusert fra 22 mål til 11 mål. Fylkeskommunen anser at avdekking av inntil 22 mål av de registrerte bosetningssporene er hensiktsmessig og relevant for kartleggingen av gårdens utvikling og endringer i perioden fra førromersk jernalder og fram til middelalder. De har ingen innvendinger mot opprinnelig omsøkt areal. Rogaland fylkeskommune har ikke kommet med noen tilleggsuttalelse til den reviderte utgravningsplanen av 1. mars 2010, der omfang avdekket areal med spor etter førreformatoriske aktivitets- og bosetningsspor er redusert fra 22 mål til 11 mål.

Fylkeskommunen legger videre til grunn at det fremdeles vil finnes et referansemateriale igjen når utgravingen er avsluttet, og at disse strukturene/

kulturminnene blir sikret på en tilfredsstillende måte gjennom tiltak i hht. til bevaringsplanen, som en integrert del av prosjektet. Fylkeskommunen anser at forskningsprosjektet vil virke positivt inn i forhold til framtidig sikring av Avaldsnes som et helhetlig kulturminne, samt arbeidet med å lage en forvaltningsplan for området.

Fylkeskommunen har i sin uttalelse poengtert betydningen av at forskningsprosjektet inngår samarbeid med regionale forskningsmiljøer innenfor kulturhistoriske fag, bl.a. AM og UiS. Samtidig ser de det som viktig at det legges opp til en allmennrettet formidlingsstrategi av resultatene gjerne i samarbeid med lokale/regionale formidlingsaktører, slik som Nordvegen Historiesenter.

Rogaland fylkeskommune mener at økt kunnskap om Avaldsnes bosetningshistorie vil høyne opplevelsesverdien av området som helhet betraktelig. Dette vil igjen ha stor betydning for formidlingen av kulturhistorien på Avaldsnes. Fylkeskommunen tror videre at økt kunnskap og en bredere formidling av kulturminnet Avaldsnes sannsynligvis vil ha betydning for næringsutviklingen i regionen, samt gjøre landsdelen mer attraktiv.

Rogaland fylkeskommune bidro økonomisk sammen med staten og Karmøy kommune til at Norvegen Historiesenter ble bygget i forbindelse med at Avaldsnes ble valgt til Rogaland fylkes tusenårssted. Fylkeskommunen bidrar også årlig med midler øremerket en stilling med driftsutgifter ved Nordvegen Historiesenter.

Arkeologisk museum (AM) uttaler

Arkeologisk museum har i brev datert 24. februar 2009 og 3. august 2010 til Riksantikvaren avgitt sine tilrådinger i saken. I begge uttalelsene konkluderes det med at museet ikke tilrår at det blir gitt dispensasjon for inngrep i de omsøkte kulturminnene på Avaldsnes.

Museet legger vekt på at Avaldsnes i dag ikke er påvirket eller truet av nye samfunnsmessig nødvendige anlegg og at kulturminnene innenfor eksisterende planstatus som verneområde har god beskyttelse. De anser at nye og omfattende arkeologiske undersøkelser vil medføre økt fare for slitasje samtidig som graden av autentisitet forringes. Arkeologisk museum ser det imidlertid som positivt både når det gjelder graden av autentisitet i kulturmiljøet på Avaldsnes og for muligheten for fremtidige forskningsundersøkelser, at omfanget av undersøkelsene er redusert i den reviderte utgravningsplanen.

Arkeologisk museum henviser til egne undersøkelser på Avaldsnes og anser at man i dag har god nok kunnskap om Avaldsnes til å ivareta de kulturhistoriske kvalitetene som stedet har og som grunnlag for formidling av historien på stedet. De arkeologiske kulturminnene som ligger tilbake i landskapet bør etter museets syn vernes på stedet, for å bevare en samlet, integrert kurlandskapsmessig helhet. AM anser videre at Avaldsnes i en nasjonal sammenheng er et av våre mest sentrale kulturhistoriske miljøer, og at det derfor påligger samfunnet et stort ansvar mht. forvaltningen av disse ressursene med tanke på å sikre dem for fremtiden. Kulturminner og -miljøer av den typen Avaldsnes representerer har i stor grad behov for vern, skjøtsel og pleie.

Prosjektleder for *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes*, professor dr. philos Dagfinn Skre har i sin søknad henvist til en undersøkelse foretatt av det svenske Riksantikvarieämbetet, som viser at forsurening av jordsmonnet forårsaket av nedfall av svovel og nitrogen forverrer bevaringsforholdene for arkeologiske funn. Det henvises til at Rogaland er blant de områdene i landet som har størst forurensning av dette slaget og Skre mener at nedbrytningen av oldsaker som befinner seg i jorden på Avaldsnes, særlig de av metall, bein og horn, som følge av dette har akselerert de siste tiårene. Arkeologisk museum fremhever behovet for forskning på bevaringstilstand og nedbrytningsprosesser for arkeologisk gjenstandsmateriale på Vestlandet, og mener at det er rimelig grunn til å tro at kjente resultater fra undersøkelser gjennomført ved Riksantikvarieämbetet har overføringsverdi. De anser imidlertid at graden og variasjonene i nedbrytningen av arkeologiske gjenstander i jordsmonnet på Vestlandet gjør det vanskelig å forutsi eller foreta en konkret vurdering i gjeldende sak.

Arkeologisk museum konstaterer at *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes* vil arbeide for å bli en del av nettverket knyttet til temaområde jordbruksbosetning, som inngår i Norges Forskningsråds satsing på forskning på materiale fra forvaltningsundersøkelser ved de arkeologiske landsdelsmuseene. Arkeologisk museum vil i samarbeid med de andre museene som er involvert i dette, vurdere en slik henvendelse fra *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes*.

Arkeologisk museum er, dersom prosjektet realiseres, innstilt på å utarbeide en fleksibel og fornuftig samarbeidsavtale med *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes* innenfor rammene av forskriftene til kulturminneloven.

Riksantikvarens merknader

Riksantikvaren er svært betenkt over å gi tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner når gjeldende forvaltningsmuseum, Arkeologisk museum ved Universitetet i Stavanger, ikke har anbefalt Riksantikvaren å gi dispensasjon for det omsøkte prosjektet. Selv om Riksantikvarens konklusjon ikke er i samsvar med museets tilråding, vil vi si oss enige med museet i at dette prosjektet er et meget stort inngrep i kulturmiljøet på Avaldsnes som vil føre til at graden av autentisitet og inngrepsfrie områder vil bli ytterligere redusert.

Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes er det største og mest omfattende forskningsprosjektet i et "høyt prioritert arkeologisk kulturminne/kulturmiljø" som direktoratet har hatt til behandling etter at vi overtok dispensasjonsmyndigheten i 2001. Ved siden av tiltakenes omfang og kulturminnets spesielle verdi, har saken også reist en del prinsipielle spørsmål knyttet til forvaltningsmessige og geografiske ansvarsområder, samarbeid og finansiering. Riksantikvaren har p.g.a. dette brukt tid på å avgjøre saken. Riksantikvaren konstaterer at dette har vært negativt for søker, særlig i forhold til allerede inngåtte avtaler og kontrakter. Direktoratet vil imidlertid bemerke at siden deler av forskningsprosjektet er avhengig av et dispensasjonsvedtak fra rette myndighet før utgravningene, har Riksantikvaren som rette forvaltningsmyndighet ikke noe ansvar for de avtaler/kontrakter som er inngått før prosjektet hadde slik tillatelse. I denne sammenheng vises det også til gjeldende etiske retningslinjer for norske universitetsmuseer fra 2000.

Som del av Riksantikvarens håndtering av saken har direktoratet bl.a. arrangert et møte med direktørene ved de arkeologiske landsdelsmuseene og NIKU for å diskutere ulike temaer knyttet til forskningsgravninger generelt. Riksantikvaren har også kommunisert med kulturminneforvaltningen i andre land for å utveksle erfaringer om hvordan behandlingen av store forskningsundersøkelser i høyt prioriterte kulturminner/miljøer håndteres andre steder.

Særlig verdifulle kulturminner og praksis i andre land

Norge står i forhold til de fleste andre land i verden i en særstilling med et sterkt, lovregulert vern av førreformatoriske arkeologiske kulturminner, der alle er vurdert å ha nasjonal verdi og derfor er automatisk fredet. Sikring av kildeverdi har veid tung når det gjelder beskyttelse av våre eldste kulturminner. Forvaltningspraksis viser imidlertid at kulturminnenes verneverdi vurderes ulikt, og at noen utvalgte kulturminner pga. sin betydelige vitenskapelige verdi, sin sjeldenhet, sin monumentalitet eller historiske sammenheng karakteriseres som "særlig verdifulle kulturminner". Slike kulturminner oppfattes gjerne å ha meget stor bevaringsverdi. I mange andre land er bare denne typen kulturminne fredet og forvaltningspraksis viser at det er svært vanlig at søknader om inngrep enten ikke tillates i det hele tatt, eller at omfanget av undersøkelsene begrenses til et minimum. Krav til forskerteamets kompetanse, behov for ny kunnskap, overføringsverdi og krav om tilbakeføring etter endt undersøkelse er vanlige vilkår ved slike tillatelser.

Riksantikvaren oppfatter at det er en enighet om at kulturminnene og kulturmiljøet på Avaldsnes representerer særlig verdifulle kulturminner med betydelig kilde-, opplevelses- og formidlingsverdi både nasjonalt og internasjonalt. Direktoratet har tidligere uttalt at kulturminnene og kulturmiljøet på Avaldsnes innehar betydelig kunnskapspotensial mht. forskning på tidlig kongemakt og stormannsmiljøer fra både jernalder og middelalder. Området innehar også potensial for funn fra steinalder og bronsealder og har i tillegg en viktig etterreformatorisk historie.

Utgravningens omfang

I alle søknader om forskningsgravninger som behandles av direktoratet, vurderes det arealmessige omfanget av utgravningene i forhold til nasjonal vernepolitikk vist gjennom de nasjonale resultatmålene. Riksantikvaren ser verdien og nødvendigheten av at forskningssøknader er forankret i strategiske forskningssatsinger og faglige program ved universitetene og de arkeologiske forvaltningsmuseene. Vi mener imidlertid at disse forskningssatsingene når de medfører inngrep i kulturminnene ikke kan overstyre de nasjonale resultatmålene mht. vern. Direktoratet ser det også som naturlig at omfanget av forskningsgravningen vurderes i forhold til det berørte kulturminnets opplevelses- og informasjonsverdi, samt de tiltak som er iverksatt for å sikre det aktuelle kulturminnet et in-situ vern. Dette gjelder både vernet av kulturminnet som enkeltobjekt og som del av en større miljømessig sammenheng.

Direktoratet, regional kulturminneforvaltning, kommuner o.a. bruker hvert år betydelige ressurser på å sikre, tilgjengeliggjøre og tilrettelegge arkeologiske kulturminner og kulturmiljøer. De utvalgte kulturminner som prioriteres for slike tiltak er gjerne kulturminner som innehar betydelig vitenskapelig kildeverdi, og som i mange sammenhenger blir gjenstand for forskningsinteresser. Slike kulturminner er alle unike og de innehar i tillegg til regional interesse også ofte nasjonal og

internasjonal interesse. Riksantikvaren har fra vår første kontakt med søker i denne saken påpekt det arbeid som er gjort både mht. arealplanlegging, sikring og formidling av kulturminnene og kulturmiljøet på Avaldsnes, og vi har hele tiden signalisert at nye inngrep i et slikt viktig kulturmiljø må begrenses.

Vi ser det som positivt at søker har imøtekommet våre anbefalinger mht. bruk av omfattende geofysiske metoder for å kartlegge kulturminner/strukturer som ikke er synlige på markoverflaten. Et bedre kunnskapsgrunnlag ville kunne styrt de fysiske inngrepene i kulturminnene på Avaldsnes på en mer forutsigbar og begrenset måte. Dessverre ga bruken av geofysiske metoder på Avaldsnes ingen klare resultater, da grunnforholdene på stedet ifølge Skre vurderes som vanskelige for denne typen ikke-destruktive metoder. Søker har likevel redusert det areal som er planlagt avdekket og de strukturer som vil bli undersøkt. Siden første søknad er omfanget av avdekket areal med antatte bosetningsspor halvert fra ca. 22-11 mål, noe som tilsvarer ca 1/3 av de i dag tilgjengelige førreformatoriske bosetningsflater.

Riksantikvaren har forespurt prosjektleder om mulighetene for å redusere omfanget ytterligere, men har konstatert at valg av utgravningsobjekt, omfang på undersøkelsene og valg av dokumentasjonsmetoder henger nøye sammen med prosjektets delmål, som bl.a. har til hensikt å avklare bebyggelses art, karakter og utvikling på Avaldsnes gjennom hele jernalderen og til middelalder. Riksantikvaren mener fortsatt at prosjektet er svært stort sett i forhold til planlagte inngrep i et særlig verdifullt kulturminne/kulturmiljø.

Direktoratet mener også at den metoden som er valgt, medfører at de strukturer som ikke underlegges videre undersøkelser enn dokumentasjon i plan blir betydelig skadet gjennom avdekkingen og at det er forbundet stor usikkerhet mht. fremtidig vern. Riksantikvaren vil derfor som et vilkår for vår dispensasjon kreve at det i sammenheng med bevaringsplanen gjennomføres et miljøovervåkningsprosjekt, som har til hensikt å over tid følge bevaringsforholdene for de kulturminner og strukturer som er berørt av prosjektet, men som fortsatt vil bli liggende igjen.

Forskningsbehov og forskerkompetanse

Riksantikvaren mener at professor dr. philos Dagfinn Skre innehar nødvendig faglig og organisatorisk kompetanse og erfaring til å gjennomføre et slikt målrettet kulturhistorisk forskningsprosjekt som prosjektleder.

Avaldsnes er en lokalitet med stor tidsdybde der kjente arkeologiske funn og kulturminner i dag brukes for å belegge stedets tilknytning til jernalderens høyeste maktelite. Eldre skriftlige kilder vitner også om stedets viktige historie og knytter det til tidlige kongemakt og plasseringen av én av Harald Hårfagres kongsgårder. Et nytt forskningsprosjekt i dette området vil kunne stadfeste og utfylle denne historien, eller endre den til noe nytt. Prosjektet er i tråd men lignende prosjekter i Sør-Skandinavia og disse vil kunne fungere som viktige referanser til Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes dersom prosjektet greier å påvise sikre spor etter Harald Hårfagres kongsgård eller annen høyaristokratisk bosetning. Prosjektet vil også ha direkte relevans i forhold til gjennomførte og framtidige forvaltningsundersøkelser, bl.a. innenfor de områder som gjelder jernalderens bebyggelse og gårdsutvikling i Sør-Norge.

Riksantikvaren er opptatt av at forvaltningen skal være kunnskapsstyrt og vi gir hvert år tillatelse til et større antall forskningsgravninger med sikte på å framskaffe ny kunnskap som kan bidra til å styrke det vitenskapelige grunnlaget for den forvaltningsinitierte utgravningsvirksomheten i Norge.

I tillegg til ny kunnskap om kulturhistorien på Avaldsnes i jernalderen vil et forskningsprosjekt her også gi ny og relevant kunnskap om bevaringsforholdene og bevaringstilstanden for de berørte kulturminnene i området. Søker argumenterer for at deler av dagens aktivitet og tidligere inngrep ikke fremmer bevaringen av kulturminnene på stedet. Derfor ser Riksantikvaren det som viktig at prosjektet som en del av gjennomføringen og oppfølgingen av inngrepene i etterkant, har et spesielt ansvar for å kartlegge bevaringstilstanden og bevaringsforholdene for de kulturminnene som blir berørt av tiltaket. *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes* er ansvarlig for at de kulturminner/strukturer som er blitt avdekket men ikke ytterligere undersøkt gjennom undersøkelsen, sikres et best mulig framtidig vern. Prosjektet skal gjennom undersøkelser, rapportering og fysiske sikringstiltak ivareta dette hensynet. Riksantikvaren skal godkjenne planen for en slik sikring som må ha en tidsramme utover prosjektets varighet på 5 år. Miljøovervåkingen og sikringen må finansieres gjennom *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes*, og godkjennes av Riksantikvaren

Formidling

Riksantikvaren anser at formidling må være en viktig del av et stort arkeologisk forskningsprosjekt. *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes* har i følge egen plan lagt opp til en utstrakt formidling der målet med formidlingen er å nå fram til publikum regionalt, nasjonalt og internasjonalt med spennende historier fra prosjektet. Blant mange ulike tiltak vil utgravningsstedet bli aktivt benyttet til formidlingsformål. Riksantikvaren mener at nye utgravninger på Avaldsnes vil skape stor interesse for stedet i den perioden utgravningene foregår. Siden dette er begrenset til kun to feltsesonger anser direktoratet at det formidlingsmessige potensialet som ligger i utgravningsfasen av prosjektet er begrenset i forhold til publikums mulighet til å følge en arkeologisk utgravning, selv om antall besøkende i de to sesongene vil være høyt. Mindre undersøkelser, over flere år, vil etter vår oppfatning imøtekomme det store formidlingspotensialet som ligger i å se arkeologer i virksomhet med å grave ut viktig forhistorisk kildemateriale på en bedre måte, både når det gjelder lokalbefolkningen og turister.

I mål og strategier for prosjektets formidling er det foreslåtte en rekke tiltak og formidlingskanaler, men Arkeologisk Museum ved Universitetet i Stavanger som den viktigste formidlingsarenaen for arkeologi i regionen, er ikke trukket inn i disse planene. Ny og utfyllende kunnskap om Avaldsnes kan bidra til bedre formidling på stedet av et allerede tilrettelagt kulturminne, men muligheten for å bruke den nye informasjonen i en større formidlingsmessig sammenheng minker ved å utelate ansvarlig museum i regionen fra denne oppgaven. Riksantikvaren anser at dette fremmer uheldig og unødvendig splittelse av fagmiljøene nasjonalt og regionalt. Etter vårt syn bidrar en slik formidlingsstrategi ikke fullt ut til å utnytte det solide grunnlaget for nye utstillinger og andre formidlingsrettede tiltak forskningsprosjektet vil kunne utløse behov for, og som Arkeologisk Museum etter forskriftene har ansvaret for i denne regionen.

Samarbeid

Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes, som er underlagt Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo, viser til nær kontakt og samarbeid med bl.a. internasjonale forskningsmiljøer, men et samarbeidet med rette arkeologiske forvaltningsmuseum (Arkeologisk museum ved Universitetet i Stavanger) er foreløpig kun begrenset til strengt forskriftsmessige rammer som gjelder katalogisering, innberetninger og avlevering av funn. Riksantikvaren har i møter med direktørene ved de arkeologiske forvaltningsmuseene i Norge i august 2010 blitt enige med disse om at det i forskningsprosjekter som gjennomføres av andre museer enn de som har forvaltningsmessig ansvar for den aktuelle regionen, skal det legges opp til et samarbeid som likeverdige parter. Viktigheten av å trekke inn det regionale museets kompetanse inn i prosjektene for å sikre kunnskapsoverføring begge veier, for eksempel når det gjelder naturvitenskap, ble også poengtert. Overføring av ny kunnskap skjer også lettere gjennom aktiv deltagelse i prosjektene. Et samarbeid er selvfølgelig avhengig av at vedkommende museum er interessert i å delta i prosjektet, men det påhviler prosjektleder et spesielt ansvar for å legge til rette for samarbeid med rette forvaltningsmuseum og fylkeskommunen både i planleggings- og gjennomføringsfasen.

Samfunnsinteresse

Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo har siden høsten 2008 hatt "Vikingtid – identitet og samfunn" som et av sine prioriterte satsingsområder, og *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes* inngår som del av denne satsingen. KHM vil løfte samfunnsrelevante tema med regional forankring til Norge og Østlandet opp på et internasjonalt nivå rettet spesielt mot Europa. Museet bruker viktige signalfunn som spydspisser i denne forskningen, og anser at de som forvalter av verdens største samling av vikingtidfunn er med på å sette dagsorden for den internasjonale oppfatningen av denne epoken.

Riksantikvaren ser at Norge med vår rike kulturarv fra vikingtid har en viktig og sentral rolle mht. forskning på og formidling av denne delen av vår historie. Samtidig anser vi at slike kulturminner og kulturmiljøer også må sikres i forhold til framtidige generasjoner forskere, og som viktige formidlings- og opplevelsesarenaer.

Som ansvarlig for finansieringen av viktige deler av *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes* viser Karmøy kommune en bevisst satsing på kulturarven på Avaldsnes som et ledd i regional verdiskaping. Deres aktive deltagelse sikrer lokal forankring, involvering og eierskap til prosjektet og Riksantikvaren ser dette som en viktig og nødvendig premiss for gjennomføringen.

Konklusjon

Riksantikvaren er etter en grundig gjennomgang og under sterk tvil kommet til at det innvilges dispensasjon for det omsøkte tiltaket som en del av forskningsprosjektet *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes*.

Riksantikvaren legger vekt på at prosjektet har en lokal forankring. Gjennom ansvarliggjøring i forhold til finansieringen av prosjektet oppfatter direktoratet at det

er av stor verdi for Karmøy kommune å fortsatt utvikle egne kulturminner og kulturopplevelser i samspill med næringsaktører innen reiseliv/turisme, lokalsamfunn, forvaltningsmyndigheter og kunnskapsinstitusjoner. Prosjektet har også en forankring i Rogaland fylkeskommune gjennom deres tilrådinger i saken.

Videre er det lagt stor vekt på prosjektleders omfattende faglige kunnskap og erfaring med gjennomføring av slike store forskningsprosjekt. Prosjektet vil frambringe ny og utfyllende kunnskap om kulturminner og kulturhistorie på Avaldsnes, samtidig som det har direkte relevans i forhold til nasjonal og internasjonal forskning på aristokratisk bosetning og maktutøvelse.

Riksantikvaren ser det fortsatt som uheldig at ny kunnskapsproduksjon mht. kulturhistorien på Avaldsnes krever så store og omfattende undersøkelser, men har i denne sammenheng valgt å tillate dette da prosjektets formål er av en slik karakter at det trolig ikke kan besvares ved mindre punktundersøkelser. Vi forutsetter imidlertid at prosjektet ikke gjør inngrep i flere kulturminner/strukturer enn det som strengt tatt er nødvendig for å få besvart de delmål man har.

Et rent kulturhistorisk forskningsprosjekt vil som et tilleggsresultat avklare bevaringstilstand og bevaringsforholdene for de arkeologiske kulturminnene på Avaldsnes.

Vedtak

Med hjemmel i kml § 8 første ledd fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

I forbindelse med søknad om gjennomføringen av "Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes" gis det med dette tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner, id 115870, 14711, 34379, 44416 og 44417 på Avaldsnes, gnr. 86, bnr. 1 og gnr. 86, bnr. 55, Karmøy kommune, jf. avmerking på vedlagt kart, stemplet Riksantikvaren og datert 19. oktober 2010.

Tillatelsen blir gitt på følgende vilkår:
Avdekking av arealer og utgravning av strukturer/kulturminner skal ikke overstige det omfang og de prosentsatser som fremgår av søknaden fra Kulturhistorisk museum av 4. mars 2010.

"Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes" skal før utgravningsstart ha forpliktende avtaler for fullfinansiering av utgravningene, konservering, analyser og publisering av det vitenskapelige materialet.

"Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes" skal før utgravningsstart ha utarbeidet og underskrevet samarbeidsavtaler med Rogaland fylkeskommune og Arkeologisk museum ved Universitetet i Stavanger. Formålet med samarbeidsavtalene er foruten et nødvendig forskriftsmessig samarbeid knyttet til dokumentasjon, innlevering av funn og funnbehandling, å sikre involvering og nødvendig kunnskapsoverføring til den ansvarlige regionale kulturminneforvaltning, samt diskutere og tilrettelegge for nødvendige formidlingstiltak utover det som allerede inngår i planen for prosjektet.

"Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes" skal som en del av bevaringsplanen vurdere bevaringstilstand og bevaringsforhold for kulturlag og strukturer som er omfattet av utgravningen (avdekkingen). Prosjektet er videre ansvarlig for å overvåke miljøforholdene i kulturlag og strukturer som er berørt av undersøkelsen i tråd med et miljøoppfølgingsprogram, samt utforme og gjennomføre sikringstiltak for berørte kulturminner. Prosjektet er også ansvarlig for å tilbakeføre arealer som blir avdekket gjennom undersøkelsen. Det skal utarbeides en prosjektplan og rapport for miljøoppfølgings- og sikringsarbeidet.

"Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes" skal ved årlige rapportering holde Riksantikvaren oppdatert mht. prioriteringer og resultater som framkommer under prosjektperioden. Prosjektet skal også redegjøre for andre administrative og forvaltningsmessige forhold som berører Riksantikvarens ansvarsområde.

"Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes" skal avholde et evalueringsmøte der Riksantikvaren, Rogaland fylkeskommune og Arkeologisk museum er representert. Møtet skal gjennomføres etter at feltundersøkelsene er ferdigstilte og prosjektet er inne i sin analyse- og publiseringsfase senest i 2013.

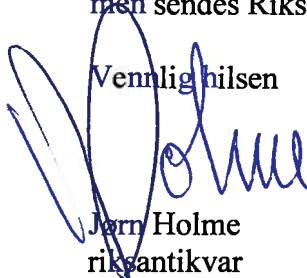
Alle nyregistreringer, endringer av registreringer, samt fjerning av kulturminner gjennom utgravning i regi av Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes må registreres i kulturminnedatabasen Askeladden.

Tillatelsen gjelder bare de omsøkte tiltakene. Tillatelsen bortfaller dersom tiltakene ikke er iverksatt innen 3 år fra mottakelsen av dette brev.

Klageadgang

Vedtaket kan påklages innen 6 uker fra mottakelsen av dette brev, jf. kml § 8 første ledd tredje punktum. En eventuell klage rettes/adresseres til Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren.

Vennlig hilsen

Jørn Holme
riksantikvar

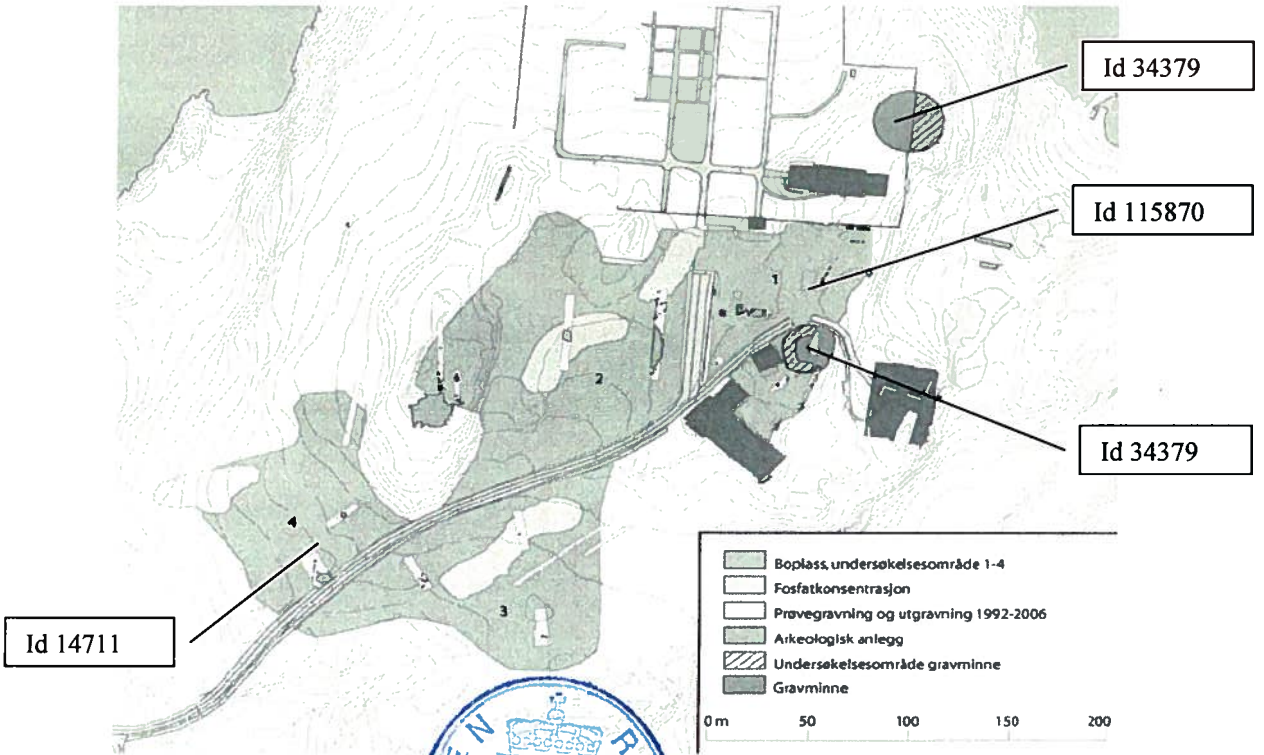
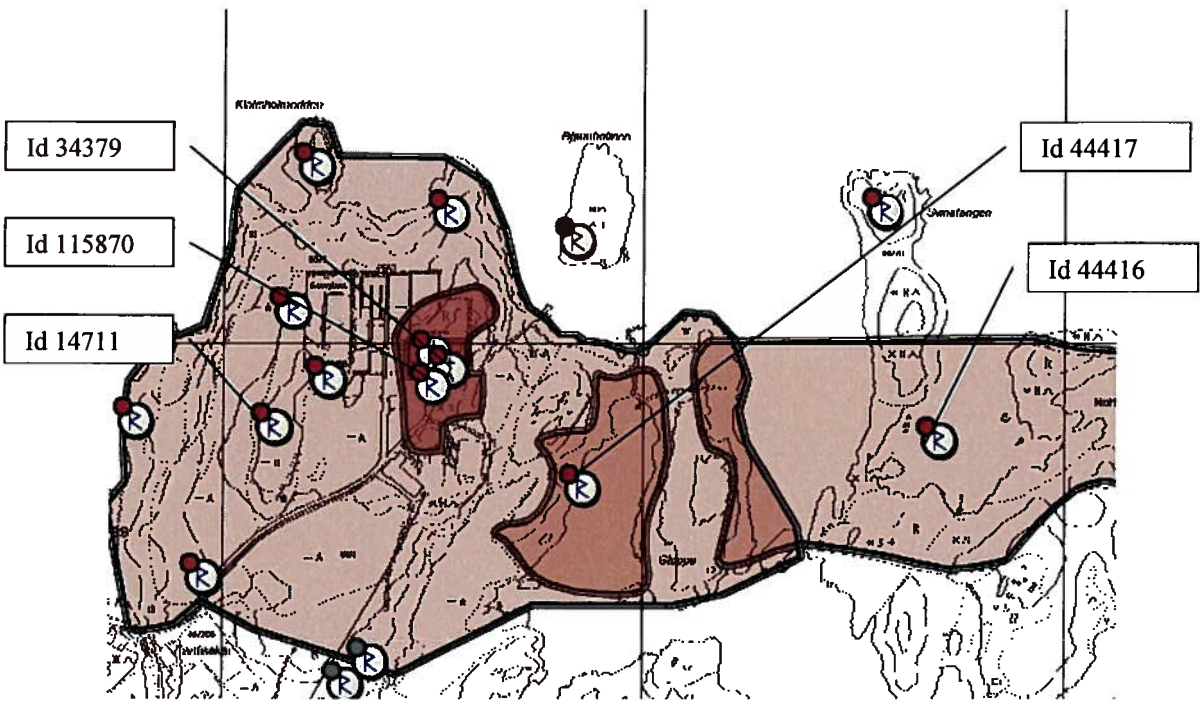

Unni Grønn
avdelingsdirektør

Vedlegg: Kartutsnitt stemplet Riksantikvaren og datert 19.oktober 2010
Gjenpart Karmøy kommune, Rådhuset, 4250 Kopervik
m/vedlegg: Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger, Postboks 478, 4001 Stavanger
Rogaland fylkeskommune, Regionalutviklingsavdelingen, Kulturseksjonen, Postboks 130 Sentrum, 4001 Stavanger

Oversiktsplan omsøkt tiltak:

Gård:	Avaldsnes prestegård
Gnr:	86
Bnr:	1 og 55
Kommune:	Karmøy
Fylke:	Rogaland
Forminnr:	115870, 14771, 34379, 44416, 44417
Forminnetype:	Graver, bosetningsspor, nausttuffer og havnearlegg

Oslo, 19. oktober 2010

[Handwritten signature]

